

Põhja ja laiendite järjekord eesti keele verbifraasis

Heete Sahkai
Eesti Keele Instituut

Ettekande eesmärk on arutleda põhja ja seotud laiendite järjekorra üle eesti keele verbifraasis. Eesti keelt kirjeldatakse enamasti SVO keelena; see kirjeldus põhineb neutraalse infostruktuuriga deklaratiivsetel pealusetel, kus verbi asukoha lauses määrab V2 (verb teisel kohal) seaduspära (nt Tael 1988, Erelt 2009, Lindström 2017). Seetõttu ei saa selle konteksti põhjal järeldada, milline on põhja ja argumentide järjekord verbifraasis V2 printsiibist sõltumatult. Nende kontekstide põhjal, kus V2 seaduspära ei esine, näiteks infiniitsed fraasid ja teatavad kõrvallaused, on eesti keelt peetud ka SOV keeleks, kus laiendid eelnevad verbifraasis põhjale (Ehala 2001, 2006). Ka tervikuna ja ajalooliselt on eesti keel pigem keel, kus laiendid eelnevad põhjale. Empiirilised uurimused verbi ja selle laiendite järje kohta kontekstides, kus V2 seaduspära ei kehti, viitavad siiski selle suhteliselt suurele varieeruvusele (Lindström 2017). Selle poolt eristub eesti keel selgelt keeltest, kus verbifraasi sõnajärg on kas rangelt VO (nagu inglise keeles) või OV (nagu saksa keeles, va V2 seaduspära järgivad pealused), kuivõrd eesti keeles on mõlemad järjed grammatilised (1–3).

- (1) Eesti keel:
küsida kelleltki midagi
kelleltki midagi **küsida**
- (2) Inglise keel (VO):
ask someone something
*someone something **ask**
- (3) Saksa keel (OV):
jemanden etwas **fragen**
***fragen** jemanden etwas

Ettekande eesmärk on vaadelda eesti keele verbifraasi sõnajärge Hubert Haideri (nt Haider 2010) tüpoloogial taustal, milles eristatakse VO, OV ja paindliku järjega keeli. Paindliku järjega keeli iseloomustab see, et neil on nii VO kui OV keelte tunnused ning lisaks neile ainuomased tunnused, eelkõige see, et samas verbifraasis võivad argumendid põhjale samaaegselt eelneda ja järgneda; paindliku järjega keele näiteks toob Haider jidiši. Ettekandes rakendatakse Haideri välja pakutud diagnostilisi teste verbifraasi sõnajärjetüübi määramiseks infiniitsetele fraasidele, mis laiendavad nimisõnu nagu *soov*, *otsus*. Lisaks sellele, et infiniitsetes fraasides ei mõjuta verbi ja selle laiendite paiknemist V2 seaduspära, võib eeldada, et nimisõnafaasi koosseisu kuuluvad infiniitsed fraasid on infostruktuuriliselt neutraalsemad kui finiidseid verbe laiendavad infiniitsed fraasid ning et laiendite paiknemine verbi suhtes on neis seega ka infostruktuurist vähem mõjutatud. Uurimuses kasutatud andmestik on kogutud korpusest etTenTen keeleveeb.ee päringuliidese abil.

Viited

- Ehala, Martin 2001. Eesti keele baassõnajärjest. – R. Kasik, toim. Keele kannul. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 24–41.
- Ehala, Martin 2006. The Word Order of Estonian: Implications to Universal Language. *Journal of Universal Language* 7(1), 49–89.

- Erelt, Mati 2009. Typological overview of Estonian syntax. *Sprachtypologie und Universalienforschung* 62, 6–28.
- Haider, Hubert 2010. *The Syntax of German*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lindström, Liina 2017. Lause infostruktuur ja sõnajärg. – M. Erelt ja H. Metslang, toim. *Eesti keele süntaks*. (Eesti keele varamu, 3.). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 547–565.
- Tael, Kaja 1988. *Sõnajärjemallid eesti keeles (võrrelduna soome keelega)*, Tallinn: KKI.